

Х.Усмонова, мустақил таОқиқотчи,
Самарканд давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик
ва биотехнологиялар университети,
Г.Х.Мамадуллаев, в.ф.д, катта илмий ходим, илмий
маслаҳатчи, ВИТИ

ҚОРАМОЛЛАР ТРИХОФИТИЯСИНИ ФЛУКОНАЗОЛ ВА БУТАСОЛ-100 ПРЕПАРАТЛАРИ БИЛАН ДАВОЛАШ УСЛУБИ

Аннотация

бутасол-100.

Summary

В статье приводятся результаты эпизоотических, клинических и лабораторных исследований трихофитии крупного рогатого скота, а также эффективным внедрением метода профилактики и лечения 119 больных животных с инфузионным раствором приготовленной из смеси препаратов флуконазол и

The article presents the results of epizootic, clinical and laboratory studies of cattle trichophytosis, as well as the effective implementation of the method of prevention and treatment of sick animals with an infusion solution prepared from a mixture of drugs fluconazole and butasol-100.

Калит сўзлар: Trverrucosum, трихофития, даволаш, флуконазол капсула, бутасол-100, инфузион эритма, микроскопия, люминисцент таулил.

Кириш. Чорвачиликни ривожлантириш, сифатли, арзон гўшт ва суг махсулотлари етиштириш учун қорамолларни асраш, парваришlash, наслини яхшилаш, махсулдорлигини ошириш, улар орасида турли касалликлар тарқалишининг олдини олиш долзарб масала ҳисобланади. Аҳоли ва шахсий фермер хўжаликларида чорва молларини кўпайтириш ва ривожлантиришга чорвачилик хўжаликларида учраб турадиган ҳайвонларнинг дерматомикозлари жиддий тўскинлик қилмоқда. Айниқса, қорамоллар трихофития касаллиги Ўзбекистон Республикасининг барча вилоятларида кенг тарқалиб, чорвачиликка катта иқтисодий зарар келтирмоқда.

Трихофития - сурункали юкумли касаллик бўлиб, тери ва жуннинг кескин чегараланган, кепаксимон қазғокланган, кулранг қатлам билан қопланган тамға шаклида зарарланиши ёки тери ва фолликулаларининг яллиғланиши билан тавсифланади. Касаллик кўзгатувчиси организмга контакт йўли билан юқади.

Ҳозирги даврда ветеринария медицинаси, хусусан ветеринария дерматологияси фани ривожланган бўлса-да, қорамоллар трихофитияси дунёнинг аксарият мам-

лакатларида тери касалликлари орасида кенг тарқалган замбуруғ чақирадиган касалликлардан бири бўлиб қолмоқда. Касаллик чорвачиликка катта иқтисодий зарар келтириб қолмасдан, инсонлар соғлиғига ҳам хавф соладиган микотик касаллик ҳисобланади. Шунинг учун амалиётда тиббиёт ва ветеринария соҳасида трихофития касаллигини олдини олиш, даволаш ва қарши курашиш чора тадбирларини такомиллаштириш муҳим долзарб вазифа ҳисобланади. Бу мақсадга эришиш учун лаборатория ва ишлаб чиқариш шароитида Флуконазол ва Бутасол-100 препаратлари комбинацияси билан касалликни даволаш услуги синовдан ўтказилди.

Флуконазол капсула препарата “ЛАХИСАМ МЧЖ” Беларусь Республикасининг Борисов медицина препаратлари заводида ишлаб чиқарилган.

Флуконазол ва Бутасол-100 препаратлари замбуруғларга қарши препарат бўлиб, таъсир механизми-га кўра, замбуруғ хужайрасидаги цитохром-диметилаза ферментини яққол ингибиция қилиниши ва бунинг оқибатида замбуруғ хужайра деворининг асосий компоненти бўлган эргостерол синтезини сусайтаришга олиб

Чорвачилик фермаларида трихофитияни даволаш натижалари

Т.р.	Хўжалик номи, ф/х	Хўжаликдаги . жами мол бош сони	Шундан касаллик аниқланган бош сони	Лабораторияда диагноз тасдиқланганлари сони	Даволаш самарадорлиги, %
1	Самарканд тумани. “Сатгор бобо” ф/х	78	12	12	90-100
2	Самарканд вил. Пастдарғом туман аҳоли қарамоғидаги қорамоллар		41	41	90-100
3	Сирдарё вил. Гулистон ш. “Бахт Нур чорва ҳамкор” ф/х	283	6	6	90-100
4	Андижон вил. Шахрихон туман “Гулистон нурли истикбол” ф/х	576 ғ	28	28	90-100
5	Қашқадарё вилояти “Юрт ризқи” М.Ч.Ж сут товари фермаси	278	32	32	90-100
	Жами мол бош сони	1215	119	119	

келади. Баъзи ҳолатларда қорамолларда трихофития асо- сий сабабчи эмас, балки иккиламчи омил бўлиб қолади. Бу йсараёнда ҳайвон организмни бошқа касаллик туфайли заифлашиб, трихофития кўзгатувчисига қарши ҳимоясиз бўлиб қолади. Бундай вазиятда флуконазол-бутасол препаратларини асосий касалликка қарши биргаликда қўллаш терининг ҳолатига ижобий таъсир кўрсатади.

Тадқиқот услуби. Касал ҳайвонларда диагнозни аниқлаш эпизоотик ва клиник текширишлар билан бир қаторда лаборатория шароитида патологик мате- риалдан эзилган томчи усулида предмет ойначасида препарат суртмалари тайёрлаб, микроскопия қилинди. Натижа гумонли бўлганида Вуд лампаси ёрдамида лю- минисцент таҳлил ўтказилди. Махсус электив озика муҳитларида патологик намуна суспензияси экилди ва соф трихофития кўзгатувчиси культуралари ажратиб олинди. Заруратга кўра, денгиз чўчкаси ва қуёнларда биосинов ўтказилди.

Қорамоллардан олинган патологик материал микро- скопия усулида текширилди. Бунинг учун патологик материалга 10% NaOH ўювчи натрий эритмасидан 5 мл қўйилди ва 20 дақиқа давомида препарат рангсизлан- тирилди. Сўнгга буюм ойначасига 50% глицерин то- мизилиб, устига жунидан 4-5 та тук намуналари тери- б қўйилди ва коплагич ойнача билан ёпилиб, эзилган томчи усулида микроскопда замбурут мицелийси ва спора- лар борлиги аниқланди.

Қорамоллар трихофитиясини даволаш мақсадида флуконазол капсуласи ва бутасол-100 препаратлари 1:10 нисбатда (100 мл Флуконазол+10 мл Бутасол) аралашти- рилиб, инфузион эритма тайёрланди.

Инфузион эритмани қўллашдан олдин подадаги касал ҳайвонлар алоҳида изоляторга ажратилди ва асептика қодаларига риоя қилган ҳолда 100 гр Флуконазол капсуласи ва 10 гр Бутасол-100 препаратлари аралашмасидан тай- ёрланган инфузион эритма 1 бош сигирга НО мл дозада бўйин венасига юборилди. Даволаш муолажалари 1 кунда 1 маҳалдан 2 кун оралигида икки марта инъекция қилинди.

Тадқиқотлар натижалари ва уларнинг таҳлили. Трихофития касаллиги фасллар, иқлим ва ҳўжалик фер- масининг санитария шароитлари, чорвачиликни юритиш тизими, экологик ва бошқа кўплаб омилларга боғлиқ ҳолда ҳар хил тарзда кечади. Бинодаги юқори намлик ва ноқулай ҳарорат, қиш ойларидаги қуёш нурунинг етиш- маслиги, ҳайвон жунларининг узун бўлиши, сифатсиз озиклантириш ва зич сақланиши эктопаразитларнинг ривожланиши ва тез тарқалиши учун қулай шароит тугдиради. Эпизоотологияи ва клиник текширишлар нати- жасида экто-эндопаразитларнинг қорамоллар ўртасида пайдо бўлиш даражаси, аҳоли ва ферма молларининг санитария ҳолатига кўпроқ боғлиқ эканлиги аниқланди.

Трихофитияни даволаш бўйича илмий тадқиқот иш- лари Самарқанд, Сирдарё, Андижон ва Қашқадарё вило- ятларининг чорвачилик фермалари ва аҳоли қармоғидаги Голштин-Фриз, швицлаштирилган ва маҳаллий жайдари зотли қорамолларда ўтказилди (жадвал).

Жадвалдан кўрииб турибдики, Республиканинг 4 вилояти чорвачилик фермаларидан 1215 бош ва аҳоли

1-2 раем, патологик материалга ишлов.

қармоғидаги 41 бош қорамолларда трихофития касаллиги бўйича эпизоотик, клиник ва лаборатория текширишлар ўтказилиши натижасида 119 бош қорамолда трихофития аниқланган. Касаллик аниқланган қорамолларни флуконазол ва бутасол-100 препаратларидан тайёрланган инфузион эритмасини жорий этилиши эвазига 90-100 % даволаш самарасига эришилди.

Лаборатория текширувларида жами 119 бош қорамолда микроскоп объектида (12х90) Trichophyton verrucosum кўзгатувчиси зарарланган соч толаси ичида ва ташқарисида занжирсимон қатор бўлиб, тартибли ва споралар шаклида жойлашганлиги кўринди.

Тадқиқотлар жараёнида касал ҳайвонлар соғ- ломларидан ажратиб алоҳида бинолар-изоляторларда сақланди ва даволаш ишлари олиб борилди. Флуконазол ва Бутасол-100 препаратлари аралашмасини касал мол- ларга қўллаш вақтида жароҳат жойининг ташқи юзасига бирор бир малҳам суртишга ҳожат бўлмади. Даволаш- нинг 7-кунидан кейин жароҳат жойидан жун ўса бошла- ди ва терининг соғайиши кузатилди.

Хулосалар:

1. Трихофития кўпгина мамлакатларда, шунингдек Ўзбекистонда ҳам кенг тарқалган ва чорвачиликка катта иктисодий зарар келтириши билан бир қаторда инсонлар соғлигига ҳам хавф солади.
2. Трихофития касаллиги фасллар, иқлим ва ҳўжалик фермасининг санитария шароитлари, чорвачиликни юри-

3-4-расмлар. Trichophyton verrucosum кўзгатувчисининг соф колонияси ва морфо- культурал хусусиятларининг микроскопик кўриниши.

тиш тизими, экологик ва бошқа кўплаб омилларга боғлиқ ҳолда ҳар хил тарзда кечад.

3. Экто-эндопаразитларнинг қорамоллар ўртасида пайдо бўлиши, трихофитияни бирламчи ёки иккиламчи инфекция сифатида вужудга келиши аниқланди.

4. Трихофитияни даволаш мақсадида 119 бош қорамолга 100 мл Флуконазол капсулага 10 мл Бута- сол-100 препарати аралашмасини буйин венаси орқали ҳар 2 кун оралиғида бир кунда бир маҳалдан икки марта қўлланилиши 7-10 кун ичида самарали даволаш натижа- сини берди.

4. 100 мл Флуконазол капсуласини алоҳида касал ҳайвонларга қўлланилиши даволаш самарасини бермай- ди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Пармонов М.П. Трихофития овец в Узбекистане // Булл. ВИАВ. 1981. -Вып. 42. -С. 11-13.
2. Салимов Х.С., Қамбаров А.А. “Эпизоотология” Дарслик., 226-232 бетлар, Самарқанд 2016 й.
3. Х.Ж.Усмонова. Д.И.Сайдалиев. Бузоқларда трихофития касаллигини даволашда цинк сульфат припаратининг самарадорлиги. Агрор соҳадаги илм фан янгили-

клари ва истикболдаги вазифалари. Иқтидорли талаба ва магистратларнинг 2016 йил - соғлом она ва бола йилига бағишланган илмий конференцияси материаллари II- қисм. Самарқанд-2016. 5-6 бет.

4. Х.Ж.Усмонова Н.Бойсинова Д.И.Сайдалиев. “Ёш бузоқларнинг трихофития касаллигини даволашда ЛТФ-130 вакцинаси ва тетрамаг припаратини бирга қўллашнинг самарадорлиги”. Илм йўлидаги илк изла- нишлар. Иқтидорли талаба ва магистратларнинг “2017 йил - халқ билан мулоқот ва инсон манфаатлари йили”Та бағишланган илмий конференцияси материаллари. II- қисм Самарқанд- 2017.

5. Х.Ж.Усмонова. “Қорамоллар трихофития касаллигининг профилактикаси ва даволаш услубларини тақомиллаштириш”./ Материалы Международной научно-практической конференции: «Состояние разработки и производства биологических и ветеринарных препаратов и возможности расширения их локализации» II Самаркандский Государственный университет и Узбекско-Британско-Российское СП ООО «УзБиоКомбинат» 9-10 сентября 2020 года Стр. 225-229.

УДК: 633.88

У.Р.Файзуллаев, талаба,

Н.О.Фарманов, илмий раҳбар, в.ф.н., доцент, Самарқанд давлат ветеринария медицинаси, чорвачилик ва биотехнологиялар университети

ДОРИВОР ЎСИМЛИКЛАРНИНГ КИМЁВИЙ ТАРКИБИ ВА ХУСУСИЯТЛАРИНИ ЎРГАНИШ

Аннотация

Изучен химический состав и свойства лекарственных растений: зверобой продырявленный - *H. Perforatum* и полынь горькая - *Artemisia absinthium L*, которые имеют важное значение в ветеринарной практике.

Калим сўзлар: гиперетсин, псевдогиперетсин, кверситрин, эфир мойлари, флавоноидлар, ошловчи моддалар, органик кислоталар, аччиқ гликозидлар, абсинтин, хамазулен, прохамазуленоген, артабсин, цаурабо, олма ва аскорбин кислоталар, каротин.

Мавзунинг долзарблиги. Республикамизда сўнгги йилларда доривор ўсимликларни муҳофаза қилиш, етиштириш, сақлаш, қайта ишлаш, улардан оқилона фойдаланишга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Ветеринария амалиётида ҳам доривор ўсимликлардан фитотерапевтик мақсадда фойдаланиш муҳим аҳамиятга эгадир.

Мамлакатимизда доривор ўсимликларнинг кимёвий таркибини аниқлаш, хусусиятларини ўрганиш ҳамда истикболли турларини турли иқлим шароитларида етиштириш технологияларини ишлаб чиқишга алоҳида эътибор қаратилиб, муайян натижаларга эришилмоқда.

Тадқиқотнинг мақсади. Самарқанд вилояти шароитида маданийлаштирилган далабой - *H. Perforatum* ҳамда аччиқ шувок (эрмон) - *Artemisia absinthium L* нинг биологик ва доривор хусусиятларини ўрганиш ҳамда

Annotation

Was studied the chemical compositions and properties of medical plants *H. Perforatum* and *Artemisia absinthium L*, which important in veterinary medicine practice.

кимёвий таркибини аниқлашдан иборат.

Тадқиқот материаллари ва услублари. Тадқиқотлар Самарқанд вилояти Ургут туманида жойлашган “Шерзод, Шерқўзи, Жамшид Рўзиевич” фермер хўжалиги худудининг бўз тупроқли майдончасида ўтказилди.

Далабой - *H. Perforatum* ҳамда аччиқ шувок (эрмон) - *Artemisia absinthium L* нинг кимёвий таркиби ЎзР ФА Ўсимлик моддалари кимёси институтига Флавоноидлар лабораториясида барча кимёвий таҳлиллар Давлат фармакопеяси XII нашрида баён этилган усуллар орқали аниқланди [6].

Тадқиқот натижалари ва уларнинг таҳлили. Тадқиқотларимизда Самарқанд вилояти шароитида маданийлаштирилган Далабой - *H. Perforatum* ҳамда Аччиқ шувок (эрмон) - *Artemisia absinthium L*